

Yunus Emre Divanı'nda Kalp, Dil, Hatır/Hâtır, Gönül, Yürek ve Cân Sözcüklerinin Eşdizimlilikleri¹

Bilal UYSAL²

Başvuru Tarihi: 20.11.2021

Kabul Tarihi: 01.01.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Yunus Emre, günümüzde dahi rahatlıkla anlaşılabilen bir şairdir. O, arı duru Türkçesi ile Oğuz Türkçesinin teşekkülü safhasında önemli bir rol üstlenmiş ve bir medeniyet dilinin inşasında adeta mihenk taşı rolü oynamıştır. Yunus Emre bir aşk, sevgi, muhabbet insanıdır. Çalışmada, Yunus Emre Divanı'nda bu duyguların insanda tecelli ettiği yerler olarak görülen kalp, dil (Far.), hatır/hâtır, gönül, yürek ve cân sözcüklerinin eşdizimlilikleri üzerinde durulmuştur. Eşdizimlilik (collocation) genellikle iki veya daha fazla sözcüğün yaygın olarak aynı dizimde bulunması olarak tanımlanmaktadır. Eşdizimlilik yan yana kullanılan sözcükler olarak algılanmakla birlikte, zaman zaman araya başka sözcükler de girebilir veya sözcüklerin sıralaması da değişebilir. Bu çalışmada şiirde anlamsal bütünlük oluşturan birimlerde (beyit veya dörtlükler) anlamlı ve yaygın birliktelikler eşdizimlilik olarak ele alınmıştır. Sözcüklerin eşdizimli olabilmeleri için divanda en az 3 kez eşdizimli olmalarına dikkat edilmiştir. Yunus Emre Divanı'nda kalp, dil (Far.) ve hatır/hâtır sözcüklerinin eşdizimlilik oluşturmadığı gönül, yürek ve cân sözcüklerinin ise eşdizimlilik oluşturduğu görülmüştür. Çalışmada ele alınan her sözcüğün Yunus Emre Divanı'nda ifade ettiği anlam, Güncel Türkçe Sözlük (GTS) ve Kubbealtı Lugatı'ndan (KB) alıntı ile açıklanmıştır, bu sözcüklerin edebiyatta nasıl karşılık buldukları hakkında da bilgi verilmiş, bu sözcükle verilen mesaj üzerinde durulmuştur. İncelenen sözcüklerden elde edilen bulgular, bu sözcükler birbirlerine oldukça yakın anlam değeri taşımalarına rağmen, her birisinin farklı sözcüklerle eşdizimlilik oluşturdukları ve bu yapıların da oldukça farklı duygu değerlerine sahip oldukları görülmüştür. Bu nedenle yakın anlamlı olarak değerlendirebileceğimiz sözcüklerin farklı nüansları ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Gönül, Yürek, Cân ve Eşdizimlilik

Atıf: Uysal, B. (2022). Yunus Emre Divanı'nda kalp, dil, hatır/hâtır, gönül, yürek ve cân sözcüklerinin eşdizimlilikleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı), 249-270.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, uysalbilal@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7198-8760

Collocations of the Words Heart, Tongue, Sake/Remember, Heart, Heart and Soul in Yunus Emre's Divan

Bilal UYSAL³

Submitted by: 20.11.2021

Accepted by: 01.01.2022

Article Type: Research Article

Abstract

Yunus Emre is a poet who can be easily understood even today. He played an important role in the formation of pure and Oghuz Turkish and played a touchstone role in the construction of a civilization language. Yunus Emre is a person of love, attachment and affection. In the study, the collocations of the words heart, dil (Far.), sake/hatır, feeling, heart and soul, which are seen as the places where these feelings are manifested in people in Yunus Emre's Divan, are emphasized. Collocation is generally defined as the common occurrence of two or more words in the same syntax. Although collocations are generally perceived as words that are used side by side, from time to time other words can be inserted or the order of the words may change. In this study, meaningful and common associations in the units (couples or quatrains) that form semantic integrity in poetry are considered as collocations. In order for the words to be collocation, attention was paid to be collocation at least 3 times in the divan. In Yunus Emre's Divan, it has been seen that the words heart, dil (Far.) and sake / sake do not form collocations, while the words feeling, heart and soul form collocations. The meaning of each word discussed in the study in Yunus Emre's Divan is explained with quotations from Contemporary Turkish Dictionary (GTS) and Kubbealtı Dictionary (KB), information is given about how these words correspond in literature, and the message given with this word is emphasized. Although the analyzed words have very close meaning values to each other, it has been observed that these words form collocations with different words and these structures have quite different emotional values in terms of discourse melody. For this reason, it has been determined that the words that we can evaluate as close meaning express different nuances.

Keywords: Turkish, Feeling, Heart, Soul and Collocation

³ Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Department of Turkish Education, uysalbilal@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7198-8760

Giriş

Yunus Emre, günümüz nesillerince rahatlıkla anlaşılabilen bir şairdir. O, oldukça yalın Türkçesiyle verdiği gönül açan mesajlarıyla Oğuz Türkçesinin teşekkülü safhasında oldukça önemli bir rol üstlenmiş, bir medeniyet dilinin inşasında adeta mihenk taşı rolü oynamıştır. Nasıl ki Tanzimat Edebiyatının kurucuları için “Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa mektebi” deniliyorsa, Eski Anadolu Türkçesinin inşasında oynadığı rol ve kullandığı dil ve üslup ile sonraki nesilleri etkilemesi nedeniyle açtığı yola “Yunus Emre mektebi” de denilebilir. Eski Türklerdeki *alp* tipi İslâmiyetle birlikte gaza anlayışıyla *gazi* tipine dönüşmüş, bu tip Anadolu’nun maddi fethini gerçekleştirmiştir. Anadolu’nun manevi fethini ise *sufi* de denilen ve Ahmet Yesevî anlayışıyla Horasan’dan Anadolu’ya gelen *erenler* gerçekleştirmiştir. Anadolu’nun Moğol işgaline uğradığı buhranlı dönemde erenlerin Anadolu’ya çaldıkları maya tutmuş, tekke ve zaviyeler yoluyla tasavvuf anlayışı yayılmış, onların gönüllere taht kuran mesajları ile de Anadolu’nun manevi fethi gerçekleşmiştir. Böylece Anadolu’nun fethi perçinlenmiştir. Yunus Emre bu manevi fethi yapan, en önemli şahsiyetlerden birisidir. O, Anadolu’ya Horasan’dan gelen ve Anadolu’yu tasavvuf kültürü ile mayalayan erenlerin yolunu takip etmiştir. Moğol bozgunundan sonra ortaya çıkan buhran döneminde verdiği mesajlar ile gönülleri fethetmesi bakımından da son derece önemlidir.

Literatür Taraması / Yazın İncelemesi

Yunus Emre bir aşk, sevgi, muhabbet insanıdır. Çalışma yalnızca Yunus Emre Divanı ile sınırlı tutulmuştur. Bu duyguların insanda tecelli ettiği yerler olarak görülen *kalp*, *dil* (*Far.*), *hatır/hâtır*, *gönül*, *yürek* ve *cân* sözcüklerinin divandaki eşdizimlilikleri üzerinde durulmuştur. Türkçede bu sözcükler yakın anlamlı olmalarına rağmen, her birisinin farklı dizgesel kullanımları ve gönderimleri vardır. Çalışmada sözcüklerin eşdizimli olabilmeleri için divanda en az 3 kez eşdizimli veya eşanlamlı yapı oluşturmasına dikkat edilmiş, günümüzde dahi günlük dilde yaygın kullanıma sahip eşdizimli yapılar, en az üç örnek kullanıma sahip değilse eşdizimli kabul edilmemiştir. Çalışmada sözcüklerin her birisi (*kalp*, *dil* (*Far.*), *hatır/hâtır*, *gönül*, *yürek* ve *cân*) müstakil başlıkta incelenmiş, sözcüğün hangi sözcüklerle eşdizimlilik kurduğu tespit edilmiş, her birisi ayrı ayrı alt başlıklarda değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırmada literatür taraması yapılmış, veri toplama yöntemi olarak da doküman analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Eşdizimlilik (collocation) genellikle “İki ya da daha fazla sayıda birimin aynı dizimde bulunması” (İmer vd. 2011, s. 121; Vardar, 2002, s. 94-95) olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle dilin temel taşı olan sözcüklerin yalnızca sözcük anlamlarıyla ele alınamayacağı, öbek yapılar ve eşdizimliliklerle dildeki ifadesini bulduğu anlaşılmaktadır. Eşdizimli sözcükler zamanla adeta mütümümim cüz gibi görülür, birisi söylenince hemen diğer(ler)ini çağırır. “Belirli bir dizgede karakteristik ve sık olarak tekrarlanan sözcük birliktelikleri eşdizimsel anlamı oluşturmakta ve bir sözcüğün anlam özellikleri ile kullanım özellikleri ancak o sözcüğün aynı dizgede yaygın olarak kullanıldığı diğer sözcükler aracılığıyla elde edilebilmektedir.” (Gündoğdu, 2019, s. 456).

Eşdizimli sözcükler mutlaka yeri değiştirilemez bir sıra ile ve yan yana olmak zorunda mıdır? Eşdizimlilik üzerine çalışanlar, bu konuya farklı yaklaşmaktadır. Eşdizimlilik genel olarak iki farklı bakış açısıyla ele alınmakta, bunlar *istatistik temelli yaklaşım* ve *anlam temelli yaklaşım*. “Bunlardan birincisi, belli bir dizimde belli bir aralıkta birlikte kullanımlar arasındaki sıklık dağılımının ortaya çıkarıldığı istatistik temelli yaklaşım (statistically oriented approach) ya da sıklık temelli yaklaşım (frequency-based approach); ikincisi ise, sözcük birlikteliklerinin tamamıyla değil de belli birtakım ölçütler dahilinde bir araya gelerek ortaya çıktığının düşünüldüğü anlam temelli yaklaşım (significance oriented approach)’dır.” (Özkan, 2012, s. 97-98). İstatistik temelli yaklaşım, derlemden belirli ölçüte göre elde edilen ve yalnızca sabit olarak yan yana kullanılan

sözcükleri eşdizimli kabul etmekte, anlam temelli yaklaşım ise bağlam içerisinde aynı anlamsal değere sahipse bu durumdaki sözcükleri de eşdizimli kabul etmektedir. “Eşdizimliliğin sadece yapısal yakınlıkların örüntülenmesi biçiminde karşımıza çıkmadığı, konunun bir diğer boyutunun, dizgede yer alan sözcüklerin anlamsal birliktelikleri olduğu, bu bağlamda birimlerin belirli bir nedenlilik ve açıklık çerçevesinde bu yapıyı oluşturduğu göz önünde bulundurulmalıdır.” (Eken, 2016, s. 43).

Eşdizimlilik genel olarak yan yana kullanılan sözcükler olarak algılanmakla birlikte, bazı çalışmalarda yan yana olmak şartı yerine aynı cümlede, paragrafta, beyitte veya dörtlükte birliktelik olarak ele alındığı da görülmektedir. “Diğer bir kavram 'anlamsal uyum'dur. Çalışmada, dizgesel yakınlıkların eşdizimsel yapıların kaynağını oluşturduğu bilinciyle, anlamsal uyumu göz ardı etmeyen bir yöntem benimsenmiştir. Bu anlamda tümce olarak da adlandırabilen ve kendi içinde dizisel bir bütün oluşturan söz dizgeleri ve bu dizgeler içerisinde var olan anlamsal uyumlar eşdizimlilik temelinde değerlendirmeye” (Özkan, 2012, s. 98) alınmalıdır. Bu çalışmada elde edilen veriler büyük bir çoğunlukla yan yana olmakla birlikte, eşdizimli sözcüklerin zaman zaman yan yana olmadıkları, ancak aynı anlamsal değeri taşıyan farklı sözcüklerin eşdizimlilik gösterdikleri yapılar da görülmüştür. Çalışma yalnızca Yunus Emre Divanı üzerinde yapılmış, bir şiir metni üzerinde yapıldığı için beyitlerde veya dörtlüklerde anlam bütünlüğü bulunduğu kabul edilmiştir. Yalnızca bir kişinin kaleminden çıkan şiirlerde eşdizimli sözcüklerin aralarına başka sözcükler girmesiyle anlam bütünlüğünün bozulmadığı, daha önce veya sonraki eşdizimli sözcüklerle aynı anlam değerine sahip oldukları görülmüştür. Yunus Emre'nin divanına bakılınca düşüncede belirli bir akış, birbiri ile ilişkili ve tutarlı bir söylemin olduğu görülebilir. Tabi ki eşanlamlı sözcüklerin tam olarak birbirinin yerini tutması mümkün değildir. “Türkçede eş anlamlı olduğu varsayılan, eş ve yakın anlamlılar (nearsynonym) sözlüklerinde yer verilen sözcüklerin pek çoğu aynı anlam alanına dâhil olmaları nedeniyle kısmî eş anlamlılık (partial synonymy) özelliği gösteren sözcüklerdir.” (Sert, 2018, s. 96). Sabit ve yan yana olan eşdizimlilikler sıklık temelli, sabit olmayan ve aralarına başka sözcüklerin girmesiyle oluşmuş eşdizimlilikler ise anlam temelli eşdizimlilikler olarak görülmelidir.

Bu çalışma yalnızca Yunus Emre Divanı ile sınırlı tutulmuştur, ancak bu çalışmada incelenen eşdizimli sözcükler (*kalp, dil (Far.), hatır/hâtır, gönül, yürek ve cân*) yalnızca Yunus Emre'ye özgü değildir. Benzer eşdizimliliklere farklı eserlerde ve günlük kullanımlarda da rahatlıkla rastlamak mümkündür. “Söz konusu kullanımlar yalnızca bireysel dil kullanımlarını değil bütünsel bir dağılım ile dilin genel kullanımlarını kapsamaktadır. Bu özelliğe paralel olarak eşdizimliliklerin birçok durumda nedensizlik sergilediğini söylemek mümkündür.” (Gündoğdu, 2019, s. 457).

Çalışmada bazı durumlarda eşdizimlilik oluşturan sözcüklerin anlam değeri değişmeden yer değiştirdiği de (*gönül ve göz / göz ve gönül*) görülmüştür, örneğin aşağıdaki beyitlerde *gönül* ve *göz* sözcükleri yan yana olmakla birlikte dizimi oluşturan sözcüklerin yer değiştirdikleri, ancak yakın anlam değerine sahip oldukları görülmektedir:

Yûnus imdi sen Hakk'a ir dün ü gün gönlün Hakk'a vir
Gönül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

Eyâ gâfil aç gözünü gönlün yavlak uzatmağıl
Bakğıl kendü dirliğüne kimse 'aybın gözetmegil

Bazı durumda aynı beyitte olmakla birlikte araya başka sözcüklerin de girdiği görülmüştür, aşağıda *cân vermek* eşdizimliliklerinin arasına başka sözcükler girmiş, ancak diğer kullanımlarda görülen anlamın değişmediği görülmektedir:

*Cânını şükürâne vire yüzün ayaklara süre
Erenler gönline gire Hak'dan haber soran kişi*

N'iderüz dirlik suyun biz cânı yağmaya virdük

Eşdizimli iki sözcük arasına başka ekler de girmiş olabilir, ancak aynı anlam değeri varsa bu tür yapılar da eşdizimli kabul edilmiştir:

*Benüm gönlüm gözüm ışkdan toludur
Dilüm söyler yari yüzüm suludur*

Çalışmada ele alınan her sözcük (*kalp, dil (Far.), hatır/hâtır, gönül, yürek ve cân*) önce Yunus Emre Divanı'nda kullanıldığı anlamı içeren açıklamalar, Güncel Türkçe Sözlük (GTS) ve Kubbealtı Lugatı'ndan (KB) alıntı ile açıklanmıştır. Daha sonra da bu sözcüklerin edebiyatta ve Yunus Emre Divanı'nda nasıl karşılık buldukları hakkında da bilgi verilmiş, bu sözcüklerle verilen mesaj üzerinde durulmuştur. Eşdizimli alt başlıklarda ise sayet ilgili yapıyla ilgili KB'de bir açıklama var ise onlar da verilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Kalp

Kalp, GTS'de “*isim, mecaz Sevgi, gönül.*” şeklinde, KL'de ise “*İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, seziş yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın mânevî varlığının merkezi, gönül. s. Karnı açlardan ziyâde kalbi açlara acırım (Cenap Şahâbeddin). Kalp gözü, s. İnsanda bir şeyin gerçeğini ve anlamını sezen, anlayıp kavrayan güç, gönül gözü, basîret, s. Ey Şinâsî içimi havf-i ilâhî dağlar / Sûretim gerçi güler kalb gözüm kan ağlar (Şinâsî).*” şeklinde tanımlanmıştır.

Vücuda kan pompalayan hayati bir organımız olan kalp, Arapça ters çevirmek, alt üst etmek anlamlarına gelir. Kalp bu anlamın ötesinde edebiyatta *gönül* anlamında kullanılmaktadır. Yunus Emre Divanı'nda bu yönüyle ele alınmıştır. Elde edilen verilere göre de *kalp* sözcüğü yerine daha çok *gönül* sözcüğünün tercih edildiği görülmüştür. Yunus Emre Divanı'nda kalp sözcüğünün yalnızca dört yerde geçtiği ve bunların da hiçbirisinin eşdizimli olmadığı görülmüştür. Bu dört beyit aşağıda gösterilmiştir:

1

*Yoldan haber sorarlar eydürem inanurlar
Kalbüm sâfi sanurlar vay ne düşvâr iş benüm*

2

*Gel beri kulum diyüp kalbüne nazar salup
Câm-ı ebedî sunup hayrân olasın birgün*

3

*Her kime kim dervîşlik bağışlana
Kalbı gide pâk ola gümüşlene*

4

*Mine'l-kalbi ile'l-kalb yol var dimişler erler
Her gönülden gönüle rast togru yol degül mi*

Dil

Dil, GTS'de “*dil (III) isim, Farsça dil, s. Gönül, yürek.*” şeklinde KL'de ise “*(Eski Türk. tıl > til > dil) (Fars. dil) Gönül, yürek, s. Oldum garîk-i bahr-ı hatâ ey dil el-aman (Fitnat Hanım)*” şeklinde tanımlanmıştır.

Aşağıda da görüldüğü üzere Farsça *gönül* anlamına gelen dil sözcüğü, bu anlamıyla yalnızca 3 yerde geçmiş, bu kullanımlarda da herhangi bir eşdizimlilik tespit edilmemiştir. Bu da bize Yunus Emre'nin şiirlerinde Türkçe *gönül* sözcüğü yerine Farsça *dil* sözcüğünü tercih etmediğini göstermektedir. Gezgin bir derviş olarak geniş halk kitlelerinin arı duru Türkçesini bu kitlenin rahatlıkla anlayabileceği şekilde şiirine taşıdığı görülmektedir. Türkçe *gönül* yerine yalnızca üç yerde Farsça *dil* sözcüğünü kullanmış, bunun nedeni ise şiirde ölçüyü tutturmak için ve cümlenin akışına göre yaygın bir kullanımı olduğu için tercih ettiği görülmektedir.

5

Dildâr için **dil** *şehrini* pâk eyle arıt gayrıdan
Zirâ ki sultân tahtıdur bunda komazlar zâgları

6

Kanca vardun iy 'âkil bir ağızdan cümle **dil**
Cüz'iyât-ı müselsel haber virür 'akl-ı kül

7

Eyyüb'am **dil** mübtelâyam derde dermân isterem

Hatır / Hâtır

Hatır, GTS'de "*İsim Gönül, kalp, s. Sakın hatırını kıracak bir şey söyleme.*" şeklinde KL'de ise "Hatır – Hâtır (خاطر) i. (Ar. *huṭūr* 'akla gelmek' ve *hâtir* 'kalp'ten *hâtir*) Gönül, duygu, his, s. *Hatıra dokunup yıkıcı olma* (Karacaoğlan)" şeklinde açıklanmıştır.

Aşağıda görüldüğü üzere Yunus Emre divanında *hâtır* sözcüğü gönül anlamında iki beyitte üç kez geçmiş, ancak bunlardan yalnızca iki tanesi *hatır sormak* şeklinde eşdizimlilik oluşturmuşsa da en az üç örnek olması gerektiği için eşdizimli olarak alınmamıştır. Bir sözcüğün Türkçesi var ise Yunus Emre onu tercih etmektedir. Burada halkın dilinde yaygın olarak kullanılan ve bir kimseyle yakından ilgilenmek, hâlini hatırını sormak anlamlarına gelen *hatır sormak* sözcüğünü tercih etmiştir. Bu yapı ifade ettiği anlam ezgisi ile yaygın bir eşdizimlilik oluşturduğu için tercih etmiştir, ancak bu anlam ezgisinin, gönderimin dışındaki yerlerde daha çok *gönül* sözcüğünü tercih ettiği görülmektedir.

8

Görmege gelenleri **hâtırın** soranları
Sevgili yârânları görmez olasın birgün

9

Ben garîbün **hâtırını** sormaga geldi şol sanem
Düzdi gönül sınıgını **hâtır** ziyâret eyledi

Gönül

Gönül, GTS'de "*İsim Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı, s. 'Gönüllerin birbirine kaynaştığı o günler millî bayramlarımızdan biriydi.'* - Orhan Seyfi Orhon" şeklinde KL'de ise "İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil, s. *Estikçe bâd-ı subh perîşansın ey gönül / Benzer ki esîr-i turra-ı cânansın ey gönül* (Nedim'den)" şeklinde açıklanmıştır.

Gönül sözcüğü kalbin manevi yönünü temsil eder. Bu anlamı yakın gönderim ile kalp sözcüğü de ifade etse bile *gönül* sözcüğünün baskın bir şekilde tercih edildiği görülmektedir. "Farsça dil, derûn; Arapça kalb, hâtır; Türkçe yürek kelimeleriyle de karşılanan gönül Türk edebiyatının divan, halk ve dinî-tasavvufi mahsullerinin en önemli ve en çok işlenen konularından biridir... İmanın ve küfrün merkezi kalptir. Kalp iman nuru ile

dolduğunda *gönül*, inkâra ve küfre yöneldiğinde ise *nefistir*. Gönül ulviyete, nefis süfliyete yönelir. Mâna âlemini kuşatan gönül, Hak yolcusunun varacağı son merhaledir.” (Kurnaz, 1998, s. 151). Tasavvufta *gönül*, insan kalbinin rahmânî yönünü temsil eder, süflî yönünü ise *nefis* temsil eder. Tasavvufta gönül sözcüğü değişik sözcüklerle birlikte kullanılır, ancak daima olumlu anlamda kullanılır. “Türk tasavvuf edebiyatında kalp ve dil terimlerinin yanında Türkçe gönül kelimesi de kullanılmış, bazı tasavvufi kavramlar bu terimle ifade edilmiştir. Genellikle gönül ‘tasavvuf, gönül ehli de ‘sûfiler’ anlamına gelir. Gönül haline varmak râbıta ve murakabe halinde olmak demektir.” (Kurnaz, 1998, s. 152).

Çakıroğlu, *Gönül Çalabun tahtı gönüle Çalab baktı / İki cihan bed-bahtı kim gönül yıkarısa* beyitinden hareketle Yunus’ta gönül sözcüğünün değişik anlamları olduğunu belirtir. Bunlardan birisi “Cenab-ı Hakk’ın insanda tecelli ettiği yer, tasavvufi aşkın kaynağı kısacası aşkın tecelli ettiği yerdir”. (2013, s. 2). Yunus, insan gönlünü Allah’ın tahtı olarak görür; gönül, insanın Allah ile bulunduğu yer olarak görüldüğü için aynı zamanda Ka’be’dir. Bu nedenle gönül kıran gerçekte Allah’ı incitmiştir. İşte bu yüzden kim gönül yıkarırsa o kimse her iki dünyada da bedbahttır. Yunus Emre de gönül yapmayı hacca gitmekten daha üstün görmüştür.

Mademki gönül, insanda Allah’ın tahtıdır, insan gönlünde mâsivânın (Allah’tan başka her şey) yeri yoktur.

*Sekiz uçmağun hûrisi eger bezenüp geleler
Senün sevgünden özgeyi **gönlüm** hiç kabûl itmeye.*

Yunus Emre, gönül tahtının sultanı olarak Allah’ı görür, ancak Peygamber Efendimiz (SAV) de gönlümüzde yer eylemiştir, bu nedenle ona ümmet olan, onun yolundan giden cehenneme girmez.

***Gönüllerde** yir eylemek Muhammed’e gelmişdurur
Mustafâ’ya ümmet olan tamuda karâr eylemez*

Aşağıda söylendiği gibi akıl ve gönlün her ikisi de insanda bulunmalı, bu durumda düşman zarar veremez. Yunus Emre şairlerinde yeri geldikçe aklı üstün tutmuştur, ancak O, akıl şairi olduğu kadar aynı zamanda gönül şairidir.

*Eger ‘akıl başdayısa **gönülde** ol tuşdayısa
İkisi bir işdeyse düşman bana kâr eylemez*

Kabe maddi manada Allah’ın evidir (beytullah), Müslümanların kiblesidir, manevi olarak ise insan gönlü Allah’ın evidir. Alemlere sığmayan Allah, insan gönlüne sığımıştır. “Kabe, maddi ve dışa ait bir mekân buna karşılık gönül ise manevi ve ‘iç’e, öze ait bir mekândır. Bununla birlikte Kabe’de şekle dayalı uygulamalar ve ritüeller söz konusu iken gönülde içsel bir yolculuk söz konusudur. Yunus burada Kabe ve gönlü kıyaslar ve Allah’ın kullarının gönlünü mesken tutması gerçeğinden hareketle gönlü daha ‘yeğ’ kabul eder. *Gönül mi yig Ka’be mi yig eyit bana ‘aklı iren / Gönül yigdür zira ki Hak gönülde tutar turakı (366 / 7)*” (Akbalık, 2013, s. 23).

Yunus Emre Divanı’nda *Gönül* sözcüğünün 277 yerde geçtiği tespit edilmiştir. Ancak bu çalışma gönül sözcüğünün yalnızca eşdizimlilik oluşturduğu beyit ya da dörtlüklerle sınırlandırılmıştır. “Yunus Emre’nin şairlerinde ‘gönül’ farklı telakkilerle karşımıza çıkmaktadır. Allah’ın ve aşkın tecelli ettiği bir mekân olarak gönül en çok Hak ve aşkla birlikte anılmaktadır.” (Tatçı, 1990, s. 237). Divan’da *gönül* sözcüğünün eşdizimlilik kurduğu yapılar şunlardır:

Gönül / göz (gönül gözü)

KL'de gönül gözü “Mânevî temizliğin ve olgunluğun insana verdiği uyanıklık, gördüğü şeyin gerçeğine varma hassası, kalp gözü, sağ görü, basîret, s. *Uyan gafletten aç gönül gözünü / Cenâbından yana dönder yüzünü* (Aziz Mahmud Hüdâyî).” şeklinde açıklanmıştır.

Yunus Emre gezginci bir dervîştir. Onun şiirlerinde tasavvufî bir esinti bulmak mümkündür. *Gönül gözü* de onun en fazla kullandığı tasavvufî kavramlardan birisidir. Olgun müminlerde bulunan önsezi yeteneğidir. Nefsin eğitilmesi ile belirli basamakları aşmasının bir sonucu olarak, insanın hayata sırf akılla bakmak yerine sezgilerle de bakabilme yetisidir. Dünyaya maddi gözlerle bakmaktan ziyade mânâ yönüyle de bakabilmektir. Bu da gönül gözü ile bakabilmekle mümkündür. Bu yüzden İnsanın maddi gözüne *basar*, kalp/gönül gözüne de *basîret* denilmiştir. Gönül gözü ile görmek duyu organı ile maddi olarak görmekten öte ruhun incelenmesi ve eğitilmesi ile ortaya çıkan bir melekedir. İnsan beden gözü ile dünyayı görür, aklıyla kavrar, ancak o gerçekliğin arkasında görünmeyeni *gönül/kalp gözü* ile görür. Gönül ehli insanların “Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez” dedikleri de işte budur. Bazı hâller maddi gözle görülmez, ancak gönül gözü ile görülür. “Mutasavvıflar, insanın dış âlemi gören bedendeki iki gözüne karşılık kalbin de iç âlemi gören iki gözü bulunduğunu kabul eder ve buna *aynü'l-kalb, dîde-i cân, çeşm-i bâtın-bîn, mârifet gözü* ve *kalp gözü* gibi isimler verirler. Bedendeki göz maddî âlemdeki varlıkları, olayları, renkleri ve şekilleri gördüğü gibi gönül gözü de dış âlemdeki eşya ve olayların iç yüzünü ve mânevî âlemdeki hakikatleri görür. Bedendeki göz insanlarla hayvanlar arasında müşterektir, fakat kalp gözü insanlara mahsustur. Basîret gözü her insanda kuvve halinde vardır. Bazı kimselerde bu göz Allah vergisi (vehbî) olarak doğuştan açık olursa da çok defa his perdesiyle örtülü olduğundan onu mücahede ile açmak gerekir.” (Uludağ, 1992, s. 103).

Yunus Emre divanında *gönül* ve *göz* sözcükleri 12 yerde eşdizimlilik oluşturmuştur. Burada her iki sözcük genellikle yan yana olmakla birlikte beyit içerisinde farklı yerlerde oldukları da görülmüştür. Yalnızca bir yerde (19. örnek) *gönül gözü* yerine eşanlamlı ve eşgönderimli *cân gözü* kullanılmış, ayrıca aynı beyitte *gönül* sözcüğü de geçmektedir.

10

Yûnus imdi sen Hakk'a ir dün ü gün gönlün Hakk'a vir

Gönül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

11

Dünyâ gözün rûşen idüp gönül gözün kör eyledün

Zulmet tolcak gönlüne 'ışk n'eylesün senünile

12

Gönül gözi bîdâr durur her kanda baksam yâr durur

Kimde 'akıl-fehim vardur ol bilür benüm sözümü

13

Üçüncisi ma'rifet cân gönül gözün açar

Bak ma'nî sarâyına 'Arş'a degin yücesi

14

Ta'n idersin 'aşıklara gönül gözi açıklara

Uymışsın münâfıklara sîdka gelmeyesin bigi

15

Benüm gönlüm gözüm 'ışkdan toludur

Dilüm söyler yari yüzüm suludur

16

Şükür Hakk'a kim dost bize eyitdi dost yüzine bak

Açdum ben de **gönlüm gözün** sultânımı gördüm mutlak

17

N'itsün bu Yûnus n'itsün bu yola niçe gitsün

Gönlüni sana virüp **gözlerin** humâr itsün

18

İçün taşun murdâr iken 'ışk n'eylesün senünile

Gönlün gözi uyur iken 'ışk n'eylesün senünile

19

Cân gözi anı gördi dil andan haber virdi

Cân içinde oturdu **gönlümi** 'Arş eyledi

20

Ol dost açdı **gözümü** gösterdi kendözümü

Gönlümdeki râzımı söyledüm dile geldüm

21

Benüm **gönlüm gözüm** 'aşkdan doludur

22

Eyâ gâfil aç **gözini gönlün** yavlak uzatmagıl

Gönül şehir / ev (Gönül şehri/evi)

Gönül evi KB'de "*Dil hânesi, s. Gönül evi, gönül, s. Gözden nihân olsa hüsn ü cemâlin / Muhabbetin çıkmaz dil hânesinden* (Erzurumlu Emrah)." şeklinde tanımlanmıştır.

Kalbin maddi ve manevi olmak üzere iki yönü vardır. Maddi olarak vücudumuza kan pompalayan en önemli organımızdır, bu yönü işaret etmek üzere *yürek* de kullanılır. Kalbin bir de şuur, idrak, vicdan gibi irfani olgunluğu ifade eden rabbani melekeleri vardır ki bu da kalbin manevi yönüdür, buna da *gönül* denir. İnsan gönlüne *beytullah* (Allahın evi) da denilmiştir. İnsan hem âlem-i sugradır (küçük bir kâinat) hem de gönlü sayesinde âlemleri içine alan nüsha-i kübradır (kâinat). Gönül iyi veya kötü bütün duyguların merkezidir, bu nedenle eğitilmeli, arındırılmalıdır.

Bazı beyitlerde *gönül* ile *ev* birlikte geçer. Çünkü marifetin tecelli edeceği yer *gönül evi/şehridir*. Yunus'a göre Allah, gönül evini/şehrini "insanın bedeni ve ruhu arasında, maddî ve manevî dünyanın birleştiği yerde, şehir sembolüyle ifadelendirilen kalbi, gönül şehrini yaratmıştır." (Okudan, 2012, s. 269). Yunus Emre divanında Türkçe *gönül* sözcüğüne karşılık gelen Farça *dil* sözcüğü ve yine yakın anlamlı *cân* sözcüğü ile toplam 6 yerde yakın anlamlı eşdizimliliğe rastlanmıştır. Bu kullanımlarda dikkat çekici olan taraf, bu farklı sözcüklerle yakın anlamlı gönderim yapılmış olmasıdır. Bu nedenle aşağıdaki beyitlerde *gönül şehir, gönül evi, dil şehir* ve *cân evi* eş anlamlı eşdizimlilik oluşturmuşlardır.

23

Ma'rifet **gönül şehir** makâmun bulur fakrı

Bahrî gerekdür bahrî bu ma'rifet içinde

24

Girdüm **gönül şehrine** taldum anun bahrine

'İşkıla seyr iderken iz buldum cân içinde

Yunus Emre *gönül* sözcüğünü *ev* sözcüğü ile de kullanmış, böylece gönlü Allah'ın evi olarak nitelendirmiştir. "Tanrının insandaki yegâne tecelligâhı olarak anlam ve kutsiyet kazanmıştır." (Akbalık, 2013, s. 28).

25

Zinhâr **gönül evinde** tutma yavuz endişe
Biregüyçün kuyı kazan 'âkıbet kendü düşe
26

Evvel kapu şerî'at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma'rifet 'ışk hakîkat içinde

Aşağıda ise gönül şehri/ evi yerine eşanlamlı cân şehri ve Türkçe gönül sözcüğünün Farsça karşılığı olan *dil* sözcüğü ile *dil şehri* eşdizimlilikleri görülmektedir. Bu örnekler de yakın anlamlı gönderim yapılarak oluşturulmuş ezdizimliliklerdir.

27

Dostdan yana giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yagmâlar cân **şehrini** alur **gönül kal'asını**

28

Dildâr için **dil şehrini** pâk eyle arıt gayrıdan
Zîrâ ki sultân tahtıdur bunda komazlar zâğları

Yürek

Yürek, GTS'de "İsim, mecaz Herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk, cesaret, s. *Bu iş yürek ister.*" şeklinde KL'de ise "İnsanın bütün duygularının kaynağı ve mânevî varlığının merkezi, gönül, s. *Çehre yüreğin aynasıdır derler* (Ahmed Midhat Efendi). *În de a'mâkına bir bak ne derinmiş o yürek / Dalgalandıkça içinden taşan îman denizi* (Mehmet Âkif'ten). *Hayat, aşk, iyilik, cesâret / Ne varsa bu yürektedir* (Câhit S. Tarancı)" şeklinde açıklanmıştır.

Arapça *kalp* ile eşanlamlı olan Türkçe *yürek* rahmani duyguların hâkim olduğu bir yer olarak görülmektedir. Yürek sözcüğü gönümüzde de vicdanın sesidir, yüreğinin sesini dinlemek vicdanlı olmak demektir. Aşk, yürekte bir ateştir, bu nedenle *yürek yarası* aşka giriftar olduğunu gösterir. Yunus Emre Divanı'nda yürek sözcüğü *ok, od, aşık/ışk* sözcükleri ile eşdizimlilik oluşturmuştur.

Yürek / aşk

Aşkın yürekte bulunduğu düşünülür, bu nedenle *yürek* ile *aşk* da eşdizimli sözcüklerdir. Ayrıca Yunus Emre bazı beyitlerde aşk sözcüğünün yerine daha önce geçtiği için atıfta bulunmak üzere zamir de kullanmıştır, örneğin aşağıda aşk yerine *bu yol* sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir. Bu eşdizimliliğe yalnızca dört yerde rastlanmıştır. Burada dikkat çekici hususlardan birisi de ikili eşdizimliliklerde nadiren görülen araya sözcük girme durumunun *yürek* ve *aşk* eşdizimli örneklerinin tamamında görülmüş olmasıdır. Yürek sözcüğünün temel anlamı insan vücuduna kan pompalayan organ, kalptir. Edebiyatta ise soyut bir kavram olan aşkın mekânı olarak görülmektedir, bu noktada gönül sözcüğü ile yakın gönderimde bulunmakta, ancak gönül sözcüğünün gönderim alanı dışında farklı anlamları karşıladığı görülmektedir. Her ikisi de Türkçede eski zamanlardan bu yana kullanılan bu sözcüklerin farklı gönderimleri ve ezgilerinin olduğu, bu nedenle de birbirlerinin yerlerine kullanılmadıkları görülmektedir.

29

Nazarun bin cân alur derdün **yürekde** kalur
Gören kendüden varur '**âşika** kıyan mısın

30

Anun '**ışkı** şarâbın nûş idelden

İrişür **yüregüme** yâre karşı

31

Benzüm sarı gözlerüm yaş

Bagrum pâre **yüregüm** baş

Hâlüm bilen dertlü kardaş

Gel gör beni **'ışk** n'eyledi

32

Bu yola yarak gerek eksük gerek çok gerek

Key demür **yürek** gerek bu sarı yola giresi

Yürek / 'ışk odu

Yürek ile 'ışk/aşk odu (aşk ateşi) arasında 6 yerde eşdizimlilik görülmüştür. Burada "aşk odu"nun yüreği yaraladığı görülmektedir. Aşk odu yani aşk ateşi yandığı müddetçe aşk devam eder, bu nedenle her ne kadar yüreği yaksa da aslında aşk ateşinin sönmeye istenmez. Bütün sermaye aşkın ateşinin için için tütmesindedir. Son beyitte ise *aşk* yerine eşanlamlı *muhabbet* sözcüğü ile eşgönderimli eşdizimlilik oluşturmuştur.

Aşağıdaki 6 örneğin dördünde *yürek* ile *aşk odu* arasına başka sözcükler girmiştir, bu da bize ikili eşdizimliliklerde nadir olarak görülen araya başka sözcük girme durumunun üçlü eşdizimliliklerde yaygın olduğunu göstermektedir.

33

İy dost senün **'ışkun odı** cigerüm pâre baş kılur

'İşkundan yanar **yüregüm** yandugum bana hoş gelür

34

'İşkun odı yüregümde neler eyler neler eyler

Bugün bir 'âşkı gördüm bu derdümden haber söyler

35

'İşkun odı yüregümde yandugına 'âlem tanuk

Kanda bir od yanarısı nişânı var düttün tüter

36

'İşkun odı düşdi câna eritdi **yürek** yağını

Kesdi hevâsetün kökin **oda yandurdu** bâğını

37

Yine yüzini gördüm yine **yüregüm** yandı

Dost senün **'ışkun odı** yüregüme dayandı

38

Bu **mahabbet odı** benim **yüregümde** yana durur

Denize gark olurısam söynüp hatâ kılmaz benim

Yürek / 'ışk oku

Yürek ile 'ışk/aşk oku arasında 3 beyitte eşdizimlilik görülmüştür. Burada aşk okunun yüreği yaraladığı görülmektedir. Ancak bu yaralanma kötü bir durum olarak görülmemekte, insanı bir derde giriftar eyleyen, onun için her türlü çileyi çekmeyi göze alıran, ilk hareketi sağlayan (müteharrık) bir durum olarak görülmüştür. Bu üç sözcükten *yürek* ile *aşk oku* arasına üç beyitten ikisinde başka sözcükler girmiştir, bu da bize tıpkı yukarıda "yürek / aşk odu" örneğinde olduğu gibi ikili eşdizimliliklerde nadir olarak görülen araya başka sözcük girme durumunun üçlü eşdizimliliklerde ise yaygın olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

39

*İy Yûnus sen dostunun cefâsına katlangıl**Yüregine 'ışk okın urmayan 'âşık mıdur*

40

*'İşkun okı demreni dokınur yüregüme**'İşk için ben öleyin demren kayusu degül*

41

*Şöyle delü olmuşam bilmezsin dünden günü**Yüregümde işledi 'ışk okının yaresi***Yürek / yanmak (yüreği yanmak)**

Yüreği yanmak KL'de "**Yüreği yanmak**, s. Felâkete uğrayıp büyük bir acı duymak, s. *Cayır cayır yüreğim yanıyor* (Hüseyin R. Gürpınar)" şeklinde açıklanmıştır.

Yürek ile *yanmak* arasında da 6 yerde eşdizimlilik görülmüştür. Yüreğin yanması da tıpkı aşk okı ile yaralanması gibi olumsuz bir durum değildir. Aşk ehlinin olgunlaşması için manevi olarak yanması gerekmektedir. Çünkü aşka giriftar olanın yüreği yanar, "*İşkundan yanar yüregüm yandugum bana hoş gelir*" yandıkça muhabbet artar. Aşağıdaki ilk beş beyitte yüreği yanmak, aşk ateşiyle yanmak anlamındadır, 6. beyitte ise yüreği yanmanın sebebi aşk değil ölümdür. *Yürek* ve *yanmak* eşdizimliliklerinde dikkat çeken husus, 6 örneğin 1 tanesinde gönderimin farklı olmasıdır. İlk 5 örnek aşkın ateşine gönderim yapmaktayken, 6. örnekte ölümün verdiği acıya gönderim yapılmaktadır.

42

*Yandı yüregüm dutuşdı bagrum cigerüm kebâb durur**'Âşıklarun şerbetleri bu derdüme sebep durur*

43

*'İşkuna düşenlerün yüregi yanar olur**Kendüyi sana viren dükeli işden geçer*

44

*Bu mahabbet odı benüm yüregümde yana durur**Denize gark olurısam söynüp hatâ kılmaz benüm*

45

*İy dost senün 'ışkun odı cigerüm pâre baş kılur**'İşkundan yanar yüregüm yandugum bana hoş gelir*

46

*'İşkun odı yüregümde yandugına 'âlem tanuk**Kanda bir od yanarısâ nişânı var dütiün tüter*

47

*Alur yigidiün hâsını döker gözlerin yaşını**Mecnûn ider anasını yüreklerin yakar ölüm***Cân**

Cân, GTS'de "*İsim Gönül*, s. '*Çirkin bana kurban, ben de güzele / Can sever güzeli, maldan ziyade*' – Karacaoğlan" şeklinde KL'de ise "*İnsanın duygularını taşıyan iç âlemi, gönül, iç, yürek*, s. *Ol beni cân ile seven ümmetim* (Süleyman Çelebi). *Bilmek istersen seni / Cân içre ara cânı / Geç cânından bul anı / Sen seni bil sen seni* (Hacı Bayram Velî'den). *Kadın kadıncığa benziyorlar. İkisini de canım sevdi* (Hüseyin R. Gürpınar). şeklinde açıklanmıştır.

Sözlüklerde de görüldüğü üzere cân sözcüğünün çok değişik anlamları vardır. Edebiyatta daha çok manevi değeri yüksek arzulara kavuşmak için cân feda edilmesidir. “Sözlükte ‘rüzgâr, nefis, ruh, beden hayatiyetini sağlayan ana unsur’ mânalarına gelmekte ve Türkçe’de daha çok son iki anlamda kullanılmaktadır... Divan edebiyatının hayal ve remiz dünyasında can, genel olarak varlığı bilinen fakat gözle görülüp elle tutulamayan bir özelliğindedir.” (Uzun, 1993, s. 138). Cân elle tutulamadığı için uçucu kabul edilmiş, bu yönüyle kuşlara benzetildiği de olmuştur. Cân sözcüğünün sevgili yerine de kullanıldığı görülmektedir. “Zaten can sevgiliye aittir. Fuzûlî’nin, *Cânı cânân dilemiş vermemek olmaz ey dil / Ne nizâ eyleyelim ol ne senindir ne benim* beyti bunu anlatır. Can bazan sevgili yerine kullanıldığından şiiirlerde ‘ey can’ veya ‘cânâ’ hitabına sık sık rastlandığı gibi sevgilinin bir diğer adı olan ‘cânân/cânâne’ de çok zikredilir... Cânânsız can, cansız ten gibidir.” (Uzun, 1993, s. 138). Tasavvuf şiiirinde çok geniş bir kullanım alanı olan bu sözcük “bazan Allah anlamında, bazan Resûlullah, bazan da şeyh için” (Uzun, 1993, s. 139). kullanıldığı da görülmektedir. Cân ile eşdizimlilik oluşturan sözcükler şunlardır:

Cân / almak

KL’de cân almak “Öldürmek, s. *Kirpiklerin hançer can alır gözün / Yüreğime koydum ateşin közün* (Karacaoğlan).” şeklinde açıklanmıştır. Cân ve almak sözcükleri hayatla, canlılıkla ilgilidir. İnsana cânı/hayatı veren Allah’tır, alacak olan da Allah’tır. İnsan fâni, Allah ise bakidir, bu nedenle fani olan cân sahibi bilir ki kendisine bu cânı bahşeden bir gün alacaktır. Bu nedenle cân ile almak sözcükleri eşdizimlilik oluşturmaktadır. Yunus Emre divanında 6 yerde cân ve almak sözcükleri eşdizimlilik oluşturmuştur. Bunların tamamında cân Allah uğruna, yalnızca onun rızası için verilmiştir. İlâhi aşka giriftâr olan, cânını onun uğruna seve seve vermesidir. Aslında cân terkedilirken cânâna vuslat söz konusudur. Bu nedenle cân seve seve verilmektedir.

48

*Nazarun bin cân alur derdün yürekde kalur
Gören kendüden varur ‘âşika kıyan mısın*

49

*Cân ne imiş dost yolına ‘âşık anı terkitmeye
Bu cânıla bin cân alur cânın Hak’a viren kişi*

50

*Cân hulkuma geldükde ‘Azrâil’i gördükde
Yâ cânımı aldukda âsân ola mı yâ Rab*

51

*Öldüğüm için gussa mı yirem
Ala cânımı yine yaradan*

52

*Yûnus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Yarın göresin sen anı er nazarından gitmegil*

53

*Alaldan cânımı ‘ışk-ı İlâhî
Benem Mecnûn gibi âvâre karşı*

Cân / fedâ kılmak / fedâ olsun / kurban kılmak / cânundan geçmek

KL’de cân fedâ (kurban) “Çok beğenilen şeyler karşısında söylenir, s. ‘Dostluğun böylesine can fedâ.’ ‘Böyle hocaya can kurban.’ Yanındaki için ne dersiniz? –Bak ona can kurban (Yâkup K. Karaosmanoğlu’ndan)” şeklinde açıklanmıştır. Her kim âşık ise aşkı uğruna cânını feda etmelidir. Burada asıl eşdizimlilik oluşturan sözcükler cân feda kılmak iken aynı anlama gelen cân feda olsun, cân kurban olsun ve cânundan geçmek

sözcükleri de eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Bunların hepsi de eşgönderimde bulunmaktadır. Yunus Emre Divanı'nda bu dört farklı dizimde dokuz eşdizimlilik tespit edilmiştir. "Gerçek aşk ve âşık candan geçebilmekle ölçülür. Fuzûlî'nin, *Âşık oldur kim kılar cânın fedâ cânânına / Mevl-i cânân etmesin her kim ki kıymaz cânına* beyti bu düşüncenin âdeta darbimesel haline gelmiş bir ifadesidir." (Uzun, 1993, s. 138). Yunus Emre de *Sen cânundan geçmeden cânân arzû kılursın* diyerek ilahi aşka, cânâna vasıl olmak için cân fedâ etmek gerektiğini belirtmektedir. Aşağıdaki beyitlerde şair, bu çileli yoldan (aşk) ve yolculuktan büyük bir hoşnutluk içinde, bu nedenle *buldum ballar balını kovanım yağma olsun* misali cânını feda eylemektedir. Bu yolda seve seve cân vermek söz konusudur. Hatta cân vermenin az bile olacağı düşüncesi hâkimdir. "O, ne güzel Mevlâdır ne eşi bulunmaz yardımcıdır." (Enfal 40). Kur'an-ı Kerim'de de ifade edildiği üzere Yunus Emre de "Uğruna cân feda edilecek yâr/dost var mıdır?" diye sorar ve cânın ancak Allah için feda edileceğini belirtir. Aşağıda yalnızca dörtlükte Allah dışında bir varlığa cân feda edilmekte, onlar da Allah dostu dervişler oldukları için.

54

Zamân bî-vefâları cefâ kılur Yûnus'a
*Bir togru yâr bulıcak **fidî** kılur cânını*

55

*İşde bir yâr bulasın cânun **fidî** kılarsın*
İnkârıla gelenler erün yoldaşı degül

56

*'Aceb degül senün için ger cân **fidî** kılurısam*
Senün varlığını cân yiter hoşdur cânı suz kalurısam

57

Ben sevdüğüm ma'sûkayı sen dahı bir görseyidün
*Virmeyedün bu öğüdi **fidâ** kılardun sen cânı*

58

Râzîyam ol oda ben günde bin kez yanarısam
*Gör niçe cân **fidâ** kılur şem'i öninde pervâne*

59

Yûnus kulun öğürsüz
Kimsesi yok yalunuz
Fidî olsun cânımız
Eve dervişler geldi

60

*İy Tanrı'yı bir bilenler cân Hakk'a **kurbân** kılanlar*
Ölü degüldür bu cânlar 'ışk gölinde yüze durur

61

Sen cânundan geçmeden cânân arzû kılursın
62

*Aceb degül seniniçün ger cân **fedâ** kılurısam*

Yukarıdaki beyitlerde eşanlamlı/eşgönderimli sözcüklerle (*cân olsun / can kurban kılmak / cânundan geçmek*) eşdizimlilik oluşturulmuş. Dizimlerde sözcüklerin yer değiştirdiği ve araya başka sözcüklerin girdiği görülmektedir.

Cân / olmak

cân ve *olmak* eşdizimliliği *sevimli, hoş görünmek* anlamlarına gelmektedir. Tasavvufi anlamda bakılınca cân olmak, birbirine kuvvetli muhabbet bağı ile bağlanmaktır. Bu anlamda herkese cân denilmez, cân olan muhabbet yolunda maddi manevi her şeyini feda eder. Âşık olgunlaşmıştır, kendisine hasbî dost arar, bu

dostluğa cân olmak denir ki ölü gönlü bile diriltir, umman ortasında kalanı balık karnında sahil-i selamete çıkarır, gönül tahtına oturur... Onun uğruna cân feda edilir. Yunus Emre Divanı'nda 8 yerde cân ve *olmak* sözcükleri eşdizimlilik oluşturmuştur. Bütün beyitlerde açmazların hepsini çözen bir anahtar gibidir cân olmak.

63

*Evvel benem âhir benem cânlara cân olan benem
Azup yolda kalanlara hâzır meded iden benem*

64

*Ol cân kaçan öliser sen ana cân olasın
Ölmiş gönül dirile anda ki sen olasın*

65

*Eger 'ışkı seversen cân olasın
Gönüller tahtına sultân olasın*

66

*Bende bakdum bende gördüm benümile ben olanı
Sûretüme cân olanı kimdüğini bildüm ahî*

67

*Dâr olam girdâr olam ber-dâr olam Mansûr olam
Cân olam hem ten olam hem in olam hem ân olam*

68

*Gah batn-ı Hût içinde Yûnus'ula söyleşem
Geh çıkam 'Arş üzere bir cân olam Selmân olam*

69

*İy Yûnus imdi seniün 'ışkıla geçsün günün
Sevdüğün kişi seniün cânuna cân olsar*

Cân / virmek (Cân vermek)

KL'de cân vermek "1. Ölmek, s. *Sen Fuzûlî yâr yolunda can verirsen âkıbet / İşidenler diyeler "innâ ileyhi râciûn"* (Fuzûlî). *Gülün gölgesinde can verir bülbül* (Ali M. Arolat). 2. (Bir şey uğruna) Canını fedâ etmek, s. *Gerçi verir dilbere her kişi can / Ey Necâtî sana dilber can verir* (Necâtî Bey – Ş.A.D.). *Fethin daha bir ülkeyi parlattığı gündü / Biz uğruna can verdiğimiz yerde göründü* (Yahyâ Kemal). 3. Uğruna can fedâ edecek kadar çok istemek, canını vermek, s. *Gemi gelir yan verir / İskeleğe şan verir / Şu İstanbul kızları / Koca diye can verir* (Türkü – Ş.A.D.)" şeklinde açıklanmıştır.

İnsan aşk yoluna girince o yolda cân verir. Cân veren pervaneler, ışığa âşık olan pervanelerdir. Her âşık, maşuku uğruna gönüllü olarak cân verir. "İstirabın zirvesi ve sadakatin en yüce tasdik makamı ise maşuk uğruna cân vermektir. Bu durum sufi çevrelerde çokça yorumlanan 'ölmeden önce ölünüz' hadisiyle gerekçelendirilmiş, âşığın kendi varlığından geçmesi, nefsinden sıyrılması ve fena makamına ulaşması için şart görülmüştür. Âşık maşuktan gelen her şeye razıdır ve kayıtsız şartsız bir teslimiyet içindedir" (Öztürk, 2014, s. 35). Yunus Emre divanında 22 yerde cân ve *vermek* sözcükleri eşdizimlilik oluşturmuştur. Son örnekte 'cân vermek'le eşanlamlı ve eşgönderimli *dost yoluna îsâr olmak* kullanılmış, bu yapı da cân vermek ile eşanlamlı eşdizimlilik oluşturmuştur.

70

*Her kim tarîka gire gerek mâl terkin ura
Yola togrı cân vire bu tarîkat içinde*

71

Ger togrı turmazısa mâl terkin urmazısa
Yola **cân virmezise** tuymaz sohbet içinde

72

'Âşık midur ol ma'sûk için **virmeye cânı**
'Âkil midür ol dünyeyile isteye anı

73

Kendüligin terkin ura senün yolunda **cân vire**
Sorisuz uçmaga gire sen sultâna iren kişi

74

Cânımı şükrâne **vire** yüzün ayaklara süre
Erenler gönline gire Hak'dan haber soran kişi

75

İşidün iy yârânlar
Eve dervişler geldi
Cân şükrâne **virelüm**
Eve dervişler geldi

76

Eşkere kıldum bugün pinhânımı
Cân virüben buldum ol cânânımı

77

Ferhâd bu 'ışk yolında başın külünge tutdı
Hüsrev Şîrîn derdinden dosta **viridi cânını**

78

Cânımı 'aşk yolına **virmeyen** 'âşık midur
79

N'iderüz dirlik suyun biz **cânı** yagmaya **virdük**
80

Diledi göre yüzün işide kendü sözün
Nazar kıldı bir kezin anda **cân viridi** bana

81

İşidürem sözünü göremezem yüzünü
Yüzünü görmeklige **cânım viresüm** gelür

82

'Ârif **cân virür** tuymaz yalancı mâla kıymaz
Yalanıla gerçeği berâber tutmayalar

83

Benem zârî kılan şol yâre karşı
Gönülde **cân viren** dildâre karşı

84

Yûnus miskîn kalmaz **câna virür** cânını kurbâna
Gelsen sığınsan Sübhân'a togru yola gitsen gönül

85

Dost elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ganîmet görem bu demi **cân şükrâne virü** gelem

86

Dostdan bana haber geldi turayım andan varayım

Kurbânliga bu cânımı vireyim andan varayım

87

*‘İşkdür bu derdün dermânı ‘ışk yolına virdüm cânı
Miskîn Yûnus dir yâ Ganî bir dem ‘ışksuz kalmayayın*

88

*Kimdür ki dost yüzün göre dost dost diyü cânın vire
Şolok dem ol dosta ire unıda cümle teşvîşi*

89

*Girçek âşık ol ola cân virmege ol ive
Dostıla bâzâr için niçe bin başdan geçer*

90

*Kanı girçek ‘âşık kanı gelün isteyelim anı
Bî-çâre Yûnus’un cânı dost yolına îsâr olur*

Cân kuşu

KL’de cân kuşu, s. mec. “Can, ruh, s. *Can kuşu kafesten âkıbet uçar* (Pir Sultan Abdal).” şeklinde açıklanmıştır. *Cân kuşu* Yunus Emre Divanı’nda *ruh*, *ölüm* anlamlarına gelmektedir. Cân kuşunun uçup gitmesi, ölmek anlamında kullanılmıştır. Alttaki son beyitte *cân kuşu* yerine eşanlamlı ve eşgönderimli *ömür kuşu* kullanılmıştır. Beyitlerin tamamında cân kuşu, insanın faniliğine vurgu yapmaktadır. Malum insan sözcüğü unutmakla alakalıdır, bu noktada Yunus Emre insanoğlunu en zayıf yönü olan gafletten uzak durması hususunda uyarmakta, bunun için de insanın faniliğini bir an için bile unutmaması, gaflete düşmemesi gerektiğini belirtmektedir.

91

*Katreden deryâlar düzen cân kuşu pâ-bendin üzen
Yüz bin deryâları yüzen gel sürelüm bu çağları*

92

*Gider gönül teşvîşünü
Bezeme hoyrat nakşunu
Uçurmadın cân kuşunu
Gel ikrâr it erenlere*

93

*Benüm cânım bir kuş durur gevdem anun kafesidür
Dostdan haber gelicegiz bir gün uçar kuşum benüm*

94

*İy benüm ‘ömrüm kuşı kanda varasın birgün
Ecel avlayup yudar ele giresin birgün*

Sonuç

Yunus Emre bir aşk, sevgi ve gönül insanıdır. Bu kavramların insanda tecelli ettiği yerler olarak gösterilen *kalp*, *dil* (*Far.*), *hatır/hâtır*, *gönül*, *yürek* ve *cân* sözcüklerinin Yunus Emre Divanı’nda hangi sözcük(ler)le eşdizimlilik oluşturduğu incelenmiş, çalışmada 94 yerde eşdizimlilik tespit edilmiş, bunların 73’ünün yan yana 22’sinin de aynı beyitte, ancak araya sözcük alarak eşdizimlilik oluşturduğu tespit edilmiştir. Hem araya sözcük alma hem de yer değiştirme şeklinde eşdizimlilikler ise 8 yerde görülmüştür. Aşağıdaki beyitte hem unsurlar yer değiştirmiş (cân almak / alur cânı) hem de araya sözcük girmiştir (alur **yine** cânı).

Yûnus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Yarın göresin sen anı er nazarından gitmeğil

Yunus Emre Divanı'nda *kalp* sözcüğü 5 yerde, *dil* ve *hatır/hâtır* sözcükleri ise 3 yerde geçmiş, ancak bu sözcükler eşdizimlilik oluşturmamıştır. Başka sözcüklerle en çok eşdizim oluşturan sözcük ise 5 eşdizimlilik (*cân almak, cân feda etmek, cân olmak, cân vermek ve cân kuşu*) ile cân sözcüğü olmuştur. Soyut kavramlar olan *kalp, dil (Far.), hatır/hâtır, gönül, yürek* ve cân'ın en fazla eşdizimlilik oluşturduğu yapı ise 48 sözcük ile cân olmuştur. Bu da bize aşk, sevgi ve muhabbetin Yunus'ta en çok cân sözcüğü ile ifade edildiğini göstermektedir. En fazla eşdizimlik örneği ise yine 5 farklı sözcükle (*cân almak, cân feda kılmak, cân olmak, cân vermek ve cân kuşu*) eşdizimlilik oluşturan cân sözcüğü olmuştur.

Konuşma dili ve diğer yazılı metinlerde oldukça yaygın kullanıma sahip olan eşdizimli bir yapı, Yunus Emre Divanı'nda şayet en ez üç yerde eşdizimlilik oluşturuyorsa eşdizimli kabul edilmiştir. Çalışmada ilginç verilerden birisi de aslında ikişer kez geçen, ancak birbiri ile eşanlamlı ve eşgönderimli şekilde bakılınca toplamda altı kez geçen *gönül şehri* eşdizimli kabul edilmiştir. Birbiri ile açıkça eşanlamlı ve oldukça yakın duygu değeri taşıyan *gönül evi (2), gönül şehri (2), dil şehri (1) ve cân şehri (1)* şeklindeki yapılar eşdizimli kabul edilmiştir.

Bulgularda ad+ad yapısında (*gönül/göz, gönül/shehir, yürek aşk, yürek/aşk odu, yürek/aşk oku, cân kuşu*) 6 eşdizimlilik, ad+eylem yapısında ise (*yürek/yanmak, cân almak, cân feda kılmak, cân olmak, cân vermek*) 5 eşdizimlilik elde edilmiştir.

Çalışmada incelenen sözcükler birbirlerine oldukça yakın anlam değeri taşımalarına rağmen, farklı sözcüklerle eşdizimlilik oluşturdukları, bu farklı yapıların da söylem ezgisi açısından oldukça farklı duygu değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle yakın anlamlı olarak değerlendirebileceğimiz sevgi, muhabbet gibi kavramlar etrafında oluşmuş bu sözcüklerin (*kalp, dil (Far.), hatır/hâtır, gönül, yürek ve cân*), yakın gönderimli sözcükler olsalar da farklı nüansları ifade eden eşdizimlilikler olduğu görülmektedir. Aradaki bu ince anlam farkları büyük çoğunlukla farklı sözcüklerle kurulan eşdizimliliklerle ifade edildiği, bunların her birisinin de farklı duygu değerine sahip olduğu, birbirinin yerine ikame edilemediği görülmektedir. Örneğin aşk uğrunda fedakârlıkta bulunulacaksa seve seve “*Âşık mıdur ol ma'şûk için virmeye cânı*” dizesinde olduğu gibi cân vermek eşdizimliliği kullanılmakta, cân yerine *kalp, gönül* veya *yürek feda etmek* kullanılmamaktadır. Türkçede günlük dilde *kalp kırmak* ve *gönül kırmak* eşdizimlilikleri birbirine oldukça yakın duygu değerine sahiptir. Ancak Yunus Emre divanında ele aldığımız altı sözcüğün hiçbirisinin (*kalp, dil (Far.), hatır/hâtır, gönül, yürek ve cân*) bir diğerinin yerine kullanılmamış olduğunu görmekteyiz. Bu da bize dilde nedensiz olarak gösterilen eşdizimliliklerin büyük bir çoğunlukla farklı duygu değerine sahip oldukları, aynı deneyimleri yaşayan insanların ortak duyguları ifade etmek üzere uzlaşa halinde kavramsallattıkları, bu yapıların toplumsal bir ihtiyaca karşılık geldiği, herkesçe aynı duyguyu ifade etmek üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır. Çalışmada ele alınan sözcükler, duygu değeri ve ifade ettikleri anlam bakımından incelenince milletlerin dahil oldukları medeniyet dairesini de gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu yapıların Batı dillerinde tam karşılığı yoktur, tasavvuf kültürü çerçevesinde yüzyıllar önce teşekkül eden bu eşdizimli kavramlar, yüzyıllar içinde toplumun tamamına mâl olmuş, günümüzde de günlük dilimizde kullanılmaktadır.

Yunus Emre Divanı'ndan elde edilen *gönül* ve *yürek* sözcükleri ile ilgili eşdizimli yapılar duygu yoğunluğu açısından ortalama bir duygu değerine sahipken, cân sözcüğünün ise ortalama duygu değerinin üzerinde olduğu (*cân vermek, cân almak, cân feda etmek vb.*) görülmektedir. Cân sözcüğündeki bu duygu yoğunluğu ortalamasının çok çok üzerinde duyguları ifade etmede, daha fazla fedakârlık ve feragat ifade etmekte oldukça kullanışlı eşdizimli yapılar oluşturmuştur. *Gönül* sözcüğüne göre *yürek* ve *kalp* birbirine daha yakın, çünkü

daha çok kalbin maddi yönünü ifade ettikleri görülmekte, gönül de adeta bu iki sözcüğün orta noktasında daha çok bu kavramların manevi yönlerini ifade etmektedir. Günlük dilde kabaca eşanlamlı olarak nitelendirilen sözcüklerin gönderimleri yakın duygu değerine sahip olsa da aynı duygu değerine sahip olmadıkları için tam olarak eşgönderimde bulunmaları oldukça zordur. Bu nedenle eşanlamlı sözcüklerle oluşturulan eşdizimli yapıların aslında tam anlamıyla eşanlamlı olmadıkları, yakın anlamı oldukları görülmektedir. “yakınanamlılık ilişkisindeki sözcüklerin doğruluk koşulları ve önermeyi etkilediğini, bu bağlamda birbirinin yerine kullanılma olasılığı her zaman olmadığını belirtir. Bu açıdan alanyazında ‘eşanlamlı’ olarak adlandırılan yapıların büyük çoğunluğunun aslında yakınanamlılık ilişkisi kurduğu söylenebilir.” (Gündoğdu, 2019, s. 457).

Metinden elde edilen eşdizimli yapıların bir kısmı ikili (iki sözcük) bir kısmı da üçlü (üç sözcük) yapılardır. Metinden elde edilen 77 ikili eşdizimlilikten yalnızca 4’ü araya başka sözcük almış, bu da toplam ikili eşdizimliliğin % 5’inin araya farklı sözcük aldığını göstermektedir. Yine metinden elde edilen 18 üçlü eşdizimlilikten 8’inin araya başka sözcük aldığı, bu da üçlü eşdizimliliklerin % 44’ünün araya farklı sözcük aldığını göstermektedir. Bu da bize ikili eşdizimliliklerin üçlü dizimliliklere göre daha fazla araya farklı sözcük aldığını göstermektedir.

Kaynakça

- Akbalık E. (2013). Yunus emre’nin şiirlerinde ‘gönül’ imgesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 20-28. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/esra_akbalik_yunus_emre_gonul.pdf
- Eken, N. T. (2016). Eşdizimlerin saptanmasına ve betimlenmesine yönelik kuram ve aklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 28-47. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19579/209020>
- Gündoğdu, A. E. (2019). Eşdizimlilik görünümleri dilde bilişsel yapılanmaya ilişkin ne söyler? Türkçede ‘aşk, sevgi, sevdâ’ sözcüklerinin derlem temelli incelenmesi. *Söylem Filoloji Dergisi*, 4, 455-469. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/911123>
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kurnaz, C. (1996). Gönül. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (14), 150-152. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/gonul-turk-edebiyati>.
- Okudan, R. (2012). Hacı bayram veli’nin şiirlerinde şehir metaforu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(16), 265-278. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215328>
- Onat Çakıroğlu, T. (2013). Yunus Emre divanı’nda gönül. *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 77-87. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/149878>
- Özkan, B. (2012). *Türkiye Türkçesinin eşdizim sözlüğü*, M. N. Önal (Ed.) IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu bildirileri. II. (s. 93-102), Ankara. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/bulent_ozkan_esdizim_sozlugu.pdf
- Öztürk, M. (2014). Klasik Türk edebiyatında can verme arzusu ve intihar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 33-51. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183356>
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divanı- İnceleme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Sert, G. (2019). Anlam alanı ve anlam ezgisi açısından eş anlamlı durum sıfatları: “muhtemel” ve “olası” örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8, 93-121. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/685494>
- Uludağ, S. (1992). Basiret, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (5), 103. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/basiret-turk-edebiyati>.
- Uzun, M. İ. (1993). Can. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (7), 138-139. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/can-turk-edebiyati>.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Extended Abstract

Purpose

Yunus Emre is a person of love, compassion and compassion. The study is limited to Yunus Emre's Divan only. The collocations of the words heart, dil (Far.), sake / sake, feeling, heart and soul, which are seen as the places where these feelings manifest in humans, are emphasized. Although these words have similar meanings in Turkish, each has different systematic uses and references. In the study, attention was paid to create collocation or synonymous structures at least 3 times in the divan in order for the words to be collocation, and the collocations that are widely used in daily language even today will not be considered collocations unless there are at least three. usage examples.

Design and Methodology

In the research, a literature review was made and document analysis was performed as a data collection method. The findings obtained from the research were analyzed using content analysis. Collocation is generally defined as “The presence of two or more units in the same sequence” (İmer et al. 2011, p. 121; Vardar, 2002, pp. 94-95). Collocations are generally considered from two different perspectives, the statistics-based approach and the meaning-based approach. Statistics-based approach accepts words obtained from the corpus according to a certain criterion and used side by side only as collocations, while semantic-based approach accepts words in this situation as collocation if they have the same semantic value in the context.

This study is limited to Yunus Emre's Divan, however, collocational words (heart, tongue (Far.), sake, heart, heart and soul) examined in this study are not unique to Yunus Emre. “The said uses include not only individual language uses, but also general uses of language with a holistic distribution. Parallel to this feature, it is possible to say that collocations show causelessness in many cases.” (Gündoğdu, 2019, p. 457).

In the study, in some cases, it was observed that the words forming collocations changed places without changing their meaning value (heart and eye / eye and heart):

Yûnus imdi sen Hakk'a ir dün ü gün gönlün Hakk'a vir

Gönül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

Eyâ gâfil aç gözüni gönlün yavlak uzatmagıl

Bakgıl kendü dirliğüne kimse 'aybın gözetmegil

Every word discussed in the study is explained with quotations from the Current Turkish Dictionary (Current Turkish Dictionary) and Kubbealtı Lugatı (KB). Afterwards, information was given about how these words found a response in literature and Yunus Emre's Divan, and the message given with these words was emphasized. In the collocation sub-headings, if there is an explanation in the KB about the relevant structure, they are also given.

Findings / Bulgular

Gönül

The word heart represents the spiritual aspect of the heart. It is seen that the word heart is predominantly preferred, even if the word heart expresses this meaning with close reference. In Sufism, the heart represents the merciful side of the human heart, while the nafs represents the lowly side.

The structures in which the word heart is collocation in the Divan are as follows:

Gönül / göz (gönül gözü)

The eye of the heart is one of the mystical concepts he uses most. It is the gift of intuition found in mature believers. It is to look at the world in terms of meaning rather than with material eyes.

Yûnus imdi sen Hakk'a ir dün ü gün gönlün Hakk'a vir

Gönül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

Yürek

Turkish heart, which is synonymous with the Arabic heart, is seen as a place where merciful feelings dominate. The word "heart" is the voice of conscience in our hearts, listening to the voice of the heart means being conscientious.

Yürek / 'ışk odu

As long as the fire of love burns, love continues, so even though it hurts the heart, it is not desired that the fire of love goes out.

İy dost senün 'ışkun odu cigerüm pâre baş kılur

'İşkundan yanar yüregüm yandugum bana hoş gelür

Cân

The word can has many different meanings in dictionaries. In literature, it is sacrificing one's life in order to achieve desires with high spiritual value. Since the soul is intangible, it is considered volatile, and in this respect it has also been compared to birds. Words that form collocations with jan are:

Cân / almak

The words can and take are related to life and vitality. It is God who gives life to man, and it is God who will take it. Man is mortal, God is eternal, therefore, the owner of a mortal soul knows that the one who gives it to him will take it one day.

Nazarun bin cân alur derdün yürekde kalur

Gören kendüden varur 'âşka kıyan mısın

Research Limitations

Yunus Emre is a person of love, affection and affection. The study is limited to Yunus Emre's Divan only. The collocations of the words heart, tongue (Far.), sake/hatır, heart, heart and soul, which are seen as the places where these feelings are manifested in people, are emphasized.

Implications

In the research, the collocations of 5 words used in Sufism in Yunus Emre's Divan were emphasized. Due to the limitations of this study, the Turkish equivalents of mystical concepts in Yunus Emre could not be discussed. With the studies to be done, it will be possible to determine what kind of collocations these concepts form in Turkish.

In Yunus Emre's Divan, it was examined which word(s) the words heart, tongue (Far.), sake/hatır, heart, heart and soul form collocations, collocations were determined in 95 places, 73 of them side by side and 22 of them have the same collocation. It has been determined that the couplet creates collocations only by adding words together. Of these, 13 are collocations in the form of displacement. Collocations in the form of both word insertion and substitution were observed in 8 places. In the couplet below, both the elements have changed places (can alma / alur canı) and the word has been inserted (alur **again** canı).

*Yûnus kim öldürür seni viren **alur** yine **câm**
Yarın göresin sen anı er nazarından gitmegil*

In Yunus Emre's Divan, the word heart is used in 5 places, and the words tongue and sake / sake are used in 3 places, but these words do not form collocations. The word that formed the most collocations with other words was the word can, with 5 collocations (taking life, sacrificing life, being alive, giving life and bird of life). The structure in which the abstract concepts heart, tongue (Far.), sake/remember, heart, heart and soul formed the most collocations was can with 48 words. This shows us that love, affection and conversation are mostly expressed with the word soul in Yunus. The highest number of collocation examples is the word can, which creates collocation with 5 different words (taking life, sacrificing life, being alive, giving life and bird of life). In the findings, there are 6 collocations in the name+name structure (heart/eye, heart/city, heart love, heart/love arrow, heart/love arrow, soul bird) and in the name+action structure (heart/burn, taking life, sacrificing life, 5 collocations were obtained.

Although the words examined in the study have very close meaning values to each other, it has been seen that they form collocations with different words, and these different structures have quite different emotional values in terms of discourse melody. For this reason, it is seen that these words (heart, tongue (Far.), sake/remember, heart, heart and soul), which are formed around concepts such as love and conversation, which we can evaluate as closely related, are collocations expressing different nuances, even though they are words with close references. However, we see that none of the six words (heart, tongue (Far.), sake/remember, heart, heart and soul) we discussed in Yunus Emre's divan were used in place of each other.

While the collocational structures about the words heart and heart obtained from Yunus Emre's Divan have an average emotional value in terms of emotional intensity, it is seen that the word can is above the average emotional value (giving life, taking life, sacrificing one's life, etc.). This intensity of emotion in the word can has created collocational structures that are very useful in expressing emotions far above the average and expressing more sacrifice and renunciation.

Some of the collocation structures obtained from the text are binary (two words) and some are triple (three words) structures. Only 4 out of 77 binary collocations obtained from the text included other words, indicating that 5% of the total binary collocations included different words. Again, 8 out of 18 triple collocations obtained from the text included other words, which shows that 44% of triple collocations included different words. This shows us that double collocations take different words together more than triple collocations.

Originality/Value

There has been no previous research on the words heart, tongue (Far.), sake / sake, feeling, heart and soul, which are discussed in the research, with which words they are collocations, meaning melodies and whether they are used interchangeably.

Araştırmacı Katkısı: Bilal UYSAL (%100).